

as usually, is naming someone or something when appealing, and additional meaning may be different emotional attitude to the environment, its characteristics, evaluation etc.

The results of our research that the most commonly used are the sentences of appeal, which contain names of people. A person may be addressed by calling its: 1) name, surname or nickname; 2) social status (according to nationality, sex, age, family affiliation, profession); 3) personal characteristics (according to appearance, character, type of behaviour or actions (positive / negative characteristics), inner state, mood). Less used are composite sentences of appeal, the main member of which names the objects of flora (animals, birds) and fauna (trees, bushes, grasses, flowers).

Many composite sentences of appeal contain names of inanimate objects of surrounding reality, that is personalized names: objects, things, phenomena of nature, its laws, different properties, geographic concepts etc. This lexico-semantic group covers also various abstract names, which the speaker can refer to, if needed.

Originality. Scientific novelty of the results of the study is that for the first time in Ukrainian linguistics there was made an attempt to define possibilities of lexico-semantic content of the main member of the composite sentences of appeal.

Conclusion. Lexical meanings, expressed by the main member of the composite sentences of appeal, are extremely different. The speaker, depending on the communicative situation, can apply to both individuals and to any object of reality. This makes it possible to affirm that vocative sentences, as well as nominative, belong to composite nominative sentences.

Keywords: composite nominative sentences, composite sentences of appeal, the main member of the sentence, semantic structure of the sentence, lexical-semantic content

УДК 811. 161. 2'

МОТИВАЦІЙНЕ І СЛОВОТВІРНЕ ВИРАЖЕННЯ СУФІКСАЦІЇ ВІДІМЕННИХ ДІЄСЛІВНИХ ОДИНИЦЬ В СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ ПАМ'ЯТКАХ XIV – XVII СТ.

Г. В. КОЧЕРГА, кандидат філологічних наук, доцент,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
E-mail: kocherga_galina@ukr.net
orcid.org/ 0000-0003-1000-3427

Анотація. У статті з'ясовано когнітивне дослідження відіменних дієслівних одиниць, що дозволяє виявити специфіку відмінностей між мовами, і віддзеркалює особливості у сприйнятті їх носіями навколишнього світу. Історичній суфіксальній семантиці належить якнайважливіша роль у номінативному процесі, що віддзеркалює особливості людського світосприйняття, специфіку культурно-історичного досвіду мовних контактів східнослов'янських етносів у писемних пам'ятках XIV – XVII ст. Аспекти когнітивної концепції словотворчої мотивації узагальнені О. Селівановою. Дослідниця підкреслює, що однією з актуальних проблем сучасного словотвору та теорії номінації є дослідження мотиваційних механізмів, що на вербальному рівні виявляються у структурно-семантичних зв'язках між похідними та твірними одиницями мовної системи, а на когнітивному рівні є способом мовної репрезентації концептуальних реляцій синергетичної системи етносвідомості. Типологізацію мотиваційних зв'язків відіменних дієслівних

одиниць у східнослов'янських пам'ятках XIV – XVII ст. установлюємо відповідно до статусу концептуального фрагмента, обраного мотиваційною базою, що й визначає **постановку проблеми**.

Ключові слова: когнітивна концепція, ономасіологічний аналіз, семантика, суфіксація, ментальність, словотворча мотивація, історична деривація, відіменні дієслова

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка дослідників, зокрема, В. Виноградов, О. Пешковський, Ф. Буслаєв, В. Гумбольдт, Ф. Фортунатов, К. Аксаков, О. Потебня та ін. розглядали проблему функціональності граматичних форм, граматичних категорій, граматичної структури мови, проблему взаємовідношення мови і мислення, в контексті загальнофілософської концепції мовної картини світу.

Наукова концепція О. Потебні є актуальною сьогодні, дослідник намагався наблизитись до еволюції елементів людської думки у дослідженні історії частин мови. Мовознавець багато наукових розвідок присвятив дослідженню історії слов'янського дієслова в контексті інших самостійних частин мови. «Слово на початку розвитку думки, – писав він, – ще не має для думки значення якості і може бути тільки вказівкою на чуттєвий образ, у якому не має ні дії, ні якості, ні предмета, взятих окремо, але все це у неподільній єдності... Утворення дієслова, імені та ін. є вже такий розклад і видозміна чуттєвого образу, які передбачають інші, простіші явища, які йдуть за створенням слова» [8]. На думку дослідника, диференціація чуттєвих образів почалася з утворення таких слів, де функції майбутніх головних частин мови – імені та дієслова, ще не розчленовані. Це так звані первісні дієприкметники. Первісний дієприкметник втілював у собі два протилежних начала – імені і дієслова, з яких ім'я було сильнішим і виразнішим, а дієслово слабкішим, позбавленим таких істотних дієслівних ознак, як час і стан. Первісний дієприкметник нагадував більше іменник тим, що, як і сучасний дієприкметник, зображав ознаку, наслідок діяльності предмета, але так, що вона виключала думку про цю діяльність, – ознака поставала нібито готовою, даною. Приблизно те саме Потебня вбачав і в сучасному іменнику, але в останньому немає навіть гадки про діяльність, яка породила ознаку. І все-таки дієприкметнику не належить першість у творенні граматичних форм у людській мові – вона належить вигукові. У дієприкметнику, який з'явився слідом за вигуком, у своїй найдавнішій формі, простежується напрям похідності сучасних частин мови, указаний розвитком структури первісного прикметника. Він у своєму розвитку найбільш був схожий на ім'я, ніж на дієслово, і насамперед виокремились з первісного дієприкметника граматичні категорії імені, тобто субстанції, і це був час, коли людській думці світ уявлявся сукупністю виготовлених за людським образом і подобою, одухотворених речей, внутрішньо статичних, але одночасно зв'язаних з реальним світом та таких, що впливають на нього. Людина в усьому звикла бачити субстантивність, але в процесі історичного розвитку, в міру поступового занепаду субстанціональності, мотивація змінюється і у мисленні з'являється нове спостереження, що лежить в основі явищ об'єктивної дійсності, таким чином, виникає нова категорія думки – дієслівність. Вона утворилась з первісного дієприкметника не пізніше іменника (гіпотетично), що послугувало утворенню інфінітива (спочатку був іменником, а потім набув ознак дієслова). Складні процеси абстрагування і ускладнення людської думки дають можливість розвитку глибшої граматики дієслова, що спонукало дієслово, крім стадії інфінітива, виробити таку форму, яка б прив'язала дію до особи, до моменту

мовлення, до її виконавця і об'єкта, іншими словами – зв'язувала її з дійсністю. Такою формою був індикатив, або дійсний спосіб, який мав здатність виражати відтінки дії за допомогою своїх категорій особи, стану, часу, що було простежено О. Потебнею на матеріалі східнослов'янських і споріднених з ними мов [8].

Спираючись на погляди В. Гумбольдта і Г. Штейнталя, дослідник створив своєрідну філософсько-лінгвістичну теорію дієслівності, яка стала важливою основою його вчення про історичний розвиток головних категорій мови і мислення. У лінгвістичній концепції О. Потебні дієслово виступає як найвища, найбільш абстрактна і гнучка, конструктивна і постійно прогресуюча категорія людської мови. Процес виникнення і формування дієслова, що відображав важливий етап в інтелектуальному розвитку людини, відбувся одночасно з переходом від давньої іменної структури речення до дієслівної. Набираючи сили та міцно вкорінюючись у семантичну і синтаксичну системи мови, дієслово поступово і невідворотно розвиває категорію абстрактності. Означаючи дію, процес, дієслово виокремлюється із синкретизму первісного слова вже після іменника і прикметника і, пройшовши через стадію дієприкметника й інфінітива, як проміжних ланок між іменем і дієсловом, виробляє в собі категорії особи, виду, часу, способу, стану. Дієслово починає витісняти імена із своїх основних граматичних позицій, підкоряючи собі інші категорії, сприяючи зростанню дієслівних типів речення за рахунок номінативних, іменних. Дія, процес, втілені у дієслові, поступово руйнують сферу субстанціональності імені. Граматичний вплив дієслова поширюється на ті групи слів, які колись були зв'язані з іменником – антитезою дієслова підкреслює О.І. Білодід [8], що було сприйняте Д.М. Овсянником-Куликовським та О.М. Пешковським.

Слово як засіб аперцепції у моделюванні словотвірної мовної картини світу за вченням О. Потебні [7, с.122 – 144] мало продовження у дослідженнях О. Селіванової, за науковою концепцією якої слідуємо і ми у своєму дослідженні [10]. Когнітивний підхід до мови ставить перед вивченням словотвору слов'янських мов нові завдання і відкриває нові перспективи. Мотивоване значення похідного слова репрезентує істотні для пізнання світу й комунікації в певній лінгвокультурній спільноті концепти розчленовано, як комплекс структурованих смислів. Когнітивне дослідження похідних слів і словотвірних моделей дозволяє виявити специфіку відмінностей між мовами, що віддзеркалює особливості у сприйнятті їх носіями навколишнього світу [6]. Вивчення дериваційних процесів дозволяє осмислити пізнавальну й інтерпретаційну діяльність людини [3, с. 1].

Мета нашої статті – характеристика типів і різновидів мотиваційних процесів з огляду на зв'язок ономазіологічних структур найменувань, семантики та концептуального підґрунтя відіменних дієслівних одиниць у писемних пам'ятках XIV – XVII ст.

З метою аналізу фактичного матеріалу застосовано **методологічний апарат** когнітивної лінгвістики, ономазіології та словотвору.

Виклад основного матеріалу. Дослідження семасіології словесного знака на основі логічних термінів денотата та сигніфіката, на думку дослідника Л. Полюги, слід пам'ятати, що «позначувані знаком матеріальні об'єкти (денотати), так і відповідні ідеальні утворення, з якими він співвідноситься (сигніфікати), перебувають повністю за його межами. Знакове відношення між матеріальною субстанцією знака (в тому числі слова) і позначуваними ним сутностями – денотатами і сигніфікатами – найзручніше називати значенням знака (в тому числі слова), не плутаючи семантики цього терміна з семантикою терміна

сигніфікат, як це нерідко трапляється» [5, с. 10]. Семантичний аспект словотвору, як підкреслювала О.С. Кубрякова, – «важлива частина принципів організації всієї системи словотворення і опису його функцій» [4, с. 3].

Одним з найефективніших способів поповнення лексичного мовного фонду досліджуваного періоду XIV – XVII ст. є суфіксальне словотворення. Словотворення визначається як система чи підсистема загальної мовної системи і складається із сукупності словотвірних класів, словотвірних типів, словотвірних моделей [9 с. 29 – 38; 12, с. 20; 13, с. 85 – 91]. Починаючи з XVI ст., коли жанрова різноманітність українських писемних пам'яток зростає і тим самим розширюється функціонування української літературної мови, « зростає її словниковий склад, збільшується кількість дієслівних коренів» [2, с. 90].

Найбільш поширеним типом мотивації серед відіменних дієслівних одиниць у східнослов'янських пам'ятках XIV – XVII ст. є пропозиційно-диктумна, що ґрунтується на виборі мотиваційної бази дієслова із фрагмента істинних, об'єктивних знань про позначуване, вербалізованих у знаках із прямими значеннями. Цей фрагмент у структурі ментально-психонетичного комплексу кваліфікується як диктум пропозиції, тобто мисленнєвий аналог, який фіксує зв'язки між елементами певної ситуації, що позначається синтаксичною структурою, ізоморфною до речення. Відіменникове дієслово, мотивоване пропозиційно, є знаком центральної події ситуації, а його мотиватор – певним її аргументом [10]. Наприклад: **Експерієнтіє** як носій психічної діяльності: **Вчеловечитися** дзеясл. зв. Увасобіцца ў чаловека. Нас ради челоуѣк и нашего спасеніа ради сішедшего сі небесіу, и віплотившагос# ѡт дѣха сѣта, и Маріа дѣвы вічлвѣчшас# (Будны, 119) [ГСБМ, 5, с. 64];

Вымордовати дзеясл. Замадраваць, замучыць, вааса... коли царство вал вымордовал вес дом иеровоамов не оставил [ГСБМ, 5, с. 2U4]; **Блазнитися** дзеясл., зв. ад блазнити. не блазнитес# мыслію вашею (Чэцця, 43б) [ГСБМ, 2, с. 49]; **ЖОЛОДЪКОВАТИСЯ** дієсл. недок. (стп. żołądkować się) (о шо) хвилюватися, турбуватися (чим): Певне и въ томъ, яко ся годило, сумненъя своего не завели. Нехай ся о то не жолодъкують! (Вільна, 1599 *Ант.* 703) [СУМ, Вип. 9, с. 175]; **БАЛАМУТИТИ** дієсл. недок. 1. (кого, ким і без додатка) (обдурювати, збивати з пантелику, крутити) баламутити: инъшие мудърей баламутятъ, бо часъ псвѣного не положили (Вільна, 1595 *Ун. гр.* 158); **БАНКЕТОВАТИ** дієсл. недок. Бенкетувати, розважатися: гды в домоу ... а́дама вѣсело в ро́скоша(х) ра́йскіхъ банкетова́ли, ѡто спридка вѣтръ грѣха ѡ(т) пѣкла повста́лъ (поч. XVII ст. *Проп.р.* 192); [СУМ, Вип. 2, с. 17]; **БЛЮЗНИТИ, БЛЮЗНИТЬ** дієсл. недок. (кого, що, на кого, на що і без додатка) богохульствувати, блюзнити, ганьбити, знеславлювати (кого, що): Та(к)же ѡного ѡкроу(т)ного сен'нахерима, ктѡрый добыва́ючи мѣста іер(с)лима блю́зни(л) ѡма бжї(є) (Львів, 1585 *УЄ* N° 6, 5 (на полях); [СУМ, Вип. 2, с. 127]; **БЪСИТИСЯ, БЕСЕТИСА, БИСИТИСЕ, БЪСИТИСА** дієсл. недок. 1. (діяти під впливом нечистої сили) біситиса, шаленіти: которые нечистымъ дхѡ(м) беселиса ис тыхъ бѣси выбѣгли (1489 *Чет.* 106).

Трансгресив як результат каузації перетворення: **Бесурманитися, бесурмянитися** дзеясл. Прымаць басурманскую веру. наУка божа# У нихіу згинУла, злостъ велика# и незбожность межы ихіу се ихіу много тУрчить и бесУрм#нить, незгода и васнь межы ними така# (Бер. саб., 55б) [ГСБМ, 1, с. 290]; **Бермовати** дзеясл. Выконваць абрад мірапамазанія. оур#діу Діакона естї... в небытности іере# крестити, але не бѣрмовати, причащати, и ховати людеи

оумерлыху (36. Вып., 53)[ГСБМ, 1, с. 102]; **ЖИДОВСТВОВАТИ, ЖЫДОВСТВОВАТИ** дієсл. недок. (цсл. жидовствовать) визнавати іудейське віровчення, іудаїзм: Ныне вже римляне писмо преслушали, и набожества их ново позмышляли. Уже бо жидовствуют з своими органы, любо плясаныи в бога поруганы (к. XVI ст. *Укр.п.* 76) [СУМ, Вип. 9, с. 162]; **Анафематствовати** дзєясл. Аддаваць анафеме. у ниху литоргисаючи, иныху же анафематствуючи (АЗР, ІМ, 20, 1589) [ГСБМ, 1, с.114]; **Банитовати** дзєясл. Караць пазбаўленнем грамадзянских правоў і выгнаннем з країны. Попову и проповѣдникову братскиху и тыху, хто бы иху слухали и до церкви братской ходили, митрополиту апостата выклинали, а король банитуету (АЗР, ІV, 193, 1599) [ГСБМ, 1, с.187]; **Закреснетися** дзєясл. *Зачырванеца, пачырванець*. Бово # покраснелъ болшеи ніж рожа (Бава, 137) [ГСБМ, 10,с. 257]; **Заматерети** дзєясл. *Састарыцца*. Дочка фаноуилова... заматерѣлав о днѣхъ своих (Чѣцця,138) [ГСБМ, 10, с. 285]; **Голубѣти** дієсл. недок. (мати голубий колір) голубіти: голубѣю columbesco (Уж. 1645, 60 зв.) [СУЛМ XVI – XVII ст, 7, с.11].

Колектива як збірна субстанція: **Громадити** дієсл. нелок. 1. (збирати, складати що-небудь до купи) громадити: аггеро громадити (I пол. XVII ст. Сем. 18) [СУЛМ XVI – XVII ст, 7, с. 94].

Делібератив як об'єкт мовно-мисленнєвих дій: **ЕКЗАМЕНОВАТИ, ЕКЗАМИНОВАТИ, ЕГЗАМИНОВАТИ, ЕКГЗАМИНОВАТИ** дієсл. недок. (стп. egzaminować, лат. examinare) 2) (кого, що) Перевіряти, переглядати: На такое то безчиніє рядъ церкве руское пришолъ, же епископовъ и писма ихъ не епископове, але священники экзаменуютъ тые оныхъ и декретуютъ (Дерманъ, 1628 *КМГМ* I, дод. 319) [СУМ, Вип. 9, с.]; **ЕКЗЕКВОВАТИ, ЕКЗЕКВОВАТИ, ЕКЗЕКОВАТИ, ЕКЗЕКОВАТИ** дієсл. недок. (стп. egzekwować, лат. exsequi) (що) виконувати вирок, присуд: наминамы и росказиемы ва(м) абы е(с)те его не сидили и жа(д)ного сказа(н)а пра(в)ного не чинили ани е(к)зековали (Вільна, 1581 *ЖКК* I, 202) [СУМ, Вип. 9, с. 28]; **Законити** дзєясл. Устанаўліваць закони. Вси посполите тако Сную речъ толкуютъ іакобы Хсѣ вѣтхаго закона заповѣди на сторону Сѣткладавъ, а свои новые заповѣди законилъ (Будны, 216) [ГСБМ, 10,с. 245].

Релятив як суб'єкт певного соціального відношення: **ЕПИСКОПСТВОВАТИ, ЕПИСКОПСТВОВАТИ** дієсл. недок. Займати посаду єпископа, бути єпископом: а жадною // мѣрою канонне и пристойне епископствовать и священствовать немогучого чловѣка, за жадного епископа, яко тежъ и помененного нѣкогось Афанасія невѣдомого намъ патріархи, за патріарха сквалпиве немаючи, и мѣти не смѣючи и не важичися, а нѣпослушенства и данины жадное его мил, пану Попелеви не отдавали (Київ, 1634 *КМГМ* I, дод. 556-557) [СУМ, Вип. 9, с. 97].

Інструментив – знаряддя та засіб дії: **БУБНИТИ** дієсл. недок. (грати на бубні) бубнити: Южемъ, Адѣ, послалъ по Ісѣ слугъ своихъ вѣрнихъ, Венѣру и Трубая... А гди будутъ бубнити, в той часть души его будутъ провадити (I пол. XVII ст. *Сл. о. аѣ.* 20) [СУМ, Вип. 3, с. 82]; **БОРОНОВАТИ** дієсл. недок. Боронувати, волочити: Бороную. Оссо. Subigo glebas (1650 *ЛК* 430). [СУМ, Вип. 3, с. 36]; **БЫЧОВАТИ** дієсл. недок. (кого) Бичувати, бити, шмагати: По(м)поину(с).. пиши(т), и(ж) ся міщанина ри(м)ского бычовати икрыгы не годило, которы(м) ся право(м) и павѣ(л)... кгда е(ст) бы(л) каза(л) привязати до сто(л)па и бычовати ѡборони(л) (1582 *Кр. Стр.* 85); [СУМ, Вип. 3, с. 138].

Об'єкт, позначений зазвичай спеціалізованою формою знахідного відмінка іменника: **ВЕЛИКОДНОВАТИ** дієсл. недок. Святкувати Великдень: и повѣдѣ(л) и(м) то іудода иже оу домоу зѣвѣдѣвъ має(т) великодновати (Смотрич, II пол. XVI

ст. *Проп. Д.* 4 зв.); [СУМ, Вип. 3, с. 216]; **Грунтовати, крунтовати** дзеєсл. недок. (smn. gruntowac.grundendet) 1.(що кому) Забезпечувати (що), закладати фундамент (під що), засносувати (що): ро(з)ширювати страны сво(и) Устави(ч)ными ви(и) поко(и) собѣ потом(м)ко(м) свои(м) та(м) кгрU(н)тую(чи) ры(м)скую и ко(н)стя(н)тинопо(л)скую столицU до кгрU(н)ту зва(л)чили (1582 Крю.Стр.94) [СУЛМ XVI-XVII ст, 7 с. 144]; **БУРИТИ, БУРИТЬ, БУРЫТИ** дієсл. недок. (стч. bouřiti, стп. burzyé) 1. (кого, що) Руйнувати, нищити, спустошувати, плюндрувати: естли бы межи ними и тые были, которые Очаковъ бурили, ты бы ихъ ва то приводиль (Рудники, 1561 АЮЗР II, 156).

Медіатив як допоміжний матеріал або непрямий засіб дії: **Белити** дзеєсл. 1) Адбельваць. ѣхсú...шмывает нас. Чисте снага бѣлить (Чэцця, 1246) [ГСБМ, 1, с. 267]; 2) Фарбаваць у белы колер. Цвѣты иншіи бѣлитú, иншіи чорнитú, дрUгиі пстрит, а нѣкаторіи чирвонитú (Каліст, I, 1346) [ГСБМ, 1, с. 267]; **ЗАБРУКАТИСА** дієсл. док. (стп. zabrukać się) забруднитися: ѡдѣн'ѧ ѡхъ, гдѣса забрикают', нѣшмывають'са водою, ѧле ѡгнѣмъ, и ставѧют'са чистѣйшіи и свѣтлѣйшіи (Вільна, 1627 Дух.б. 122) [СУМ, Вип. 9, с. 207 – 208]. Пропозиційно-диктумна мотивація відіменних дієслівних одиниць у писемних пам'ятках XIV – XVII ст. є поширеним явищем і підтверджує концепцію синтаксичної природи деривації, адже мотиватори дієслів обираються зі сфери предикатно-аргументної структури (диктуму) концепту і мають прямі значення. За загальним механізмом цей тип мотивації є метонімічним, оскільки дія позначається на підставі суміжності з відповідною субстанцією. За дослідженнями Г. Хірта всі первинні дієслова мали відіменникове походження [1, с. 13].

Висновки та перспективи дослідження. Ономасіологічний аналіз відіменних дієслівних одиниць у писемних пам'ятках XIV – XVII ст. продемонстрував залежність похідності у словотворенні слів від ономасіологічної структури мовних одиниць та від когнітивних зв'язків у свідомості мовців. Мотивацію і словотвірне вираження відіменних дієслівних одиниць варто досліджувати на підставі моделей концептів та зв'язків між концептуальними сферами, що дає можливість установити психоментальне підґрунтя формування їхніх номінативних структур з огляду на спосіб та причину вибору певних мотиваторів зі структур знань про позначуване. Аналіз мотиваційних закономірностей номінативних одиниць відображає особливості концептуальної системи, етнічної інтеріоризації дійсності народів, що знаходилися у тривалих мовних контактах певної історичної епохи. У подальших наукових студіях буде досліджено асоціативно-термінальну мотивацію відіменних дієслів у писемних пам'ятках XIV – XVII ст.

Список використаних джерел

1. Бенвенист, Э. Индоевропейское именное словообразование [Текст] / Э. Бенвенист / [Перевод с франц. Н.Д. Андреева]. – Изд-во: Иностран. литерат. – М., 1955. – С. 13.
2. Русанівський, В.М. Структура українського дієслова [Текст] / В.М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 90.
3. Ерофеева, И.В. Именное словообразование в языке русских летописей [Текст]: автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01 / И. В. Ерофеева. – Казанский (Приволжский) федеральный университет. – Казань, 2010. – 20 с.
4. Кубрякова, Е.С. Типы языковых значений: Семантика производного слова [Текст] / Е.С. Кубрякова – М.: Наука, 1981. – С. 3.

5. Мельничук, О.С. Методологічні проблеми аналізу співвідношень ідеального і матеріального в сфері мови / О.С. Мельничук // Мовознавство. – 1987. – № 1. – С. 10.
- 6.Петрухина, Е.В. Когнитивные аспекты изучения производного слова в славянских языках [Электронный ресурс] / Е.В. Петрухина.–Режим доступа: <http://www.seelrc.org/glossos/issues/3/petrukhina.pdf>.
- 7.Потебня, А.А. Эстетика и поэтика [Текст] / А.А. Потебня. – Москва: «Искусство», 1976. – 614 с.
8. Потебнянські читання [Текст]: зб. наук. пр. / Ін-тут мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР. – Київ «Наукова думка», 1981. – 183 с.
- 9.Словотвір сучасної української літературної мови [Текст]. – К.: Наукова думка, 1979. – 406 с.
10. Селиванова, Е.А. Когнитивная ономазиология (монография) [Текст] / Е.А. Селиванова – К.: Изд-во украинского филологического центра, 2000. – 248 с.
- 11.Селіванова, О.О. Когнітивна концепція словотвірної мотивації / О.О. Селіванова [Електронний ресурс].– Режим доступа: http://selivanova.net/downloads/Cognitivna_conceptia...pdf
- 12.Хохлачева, В.Н. К истории отглагольного словообразования существительных в русском литературном языке нового времени [Текст] / В.Н. Хохлачева. – М.: Наука, 1963. – 152 с.
- 13.Dokulil, M. Ke koncepcii porovnavaci charakteristiky slovanskych jazyky v oblast «tvoreni slov» [Text] / M. Dokulil // Slovo a slovesnost. – 1963. – № 24. – S. 85 – 91.

References

- 1.Benveniste, E. (1955). Indoeuropejskoe imennoe sloobrazovanie [Indo-European Nominal Formation] Translation from the French. N.D. Andreev, Foreign. Literat, 13.
- 2.Rusanivsky, V. M. (1971). Struktura ukrains'kogo dieslova [The structure of the ukrainian verb]. Naukova dumka, 90.
- 3.Yerofeyeva, I. V. (2010). Imennoe slovoobrazovanie v jazyke russkih letopisej [Nominal derivation in the language of Russian chronicles]. Kazan (Volga) Federal University, 20.
- 4.Kubryakova, E. S. (1981). Tipy jazykovyh znachenij: Semantika proizvodnogo slova [Types of the linguistic meanings: Semantics of the derivative words]. Nauka, P. 3.
- 5.Melnychuk, O. S. (1987). Metodologichni problem analizu spivvidnoshen' ideal'nogo i materialnogo v sferi movy [Methodological problems in analyzing correlations of ideal and material in the field of language] Linguistics, 1, 10.
- 6.Petrukhina, E.V. Cognitive aspects of the study of a derivative word in Slavic languages. Available at: <http://www.seelrc.org/glossos/issues/3/petrukhina.pdf>.
- 7.Potebnja, A. A. (1976). Estetika i poetika [Aesthetics and Poetics]. Art, 614.
- 8.Potebnjans'ki chytannja (1981). [Potebnja's Readings] Institute of Linguistics named after O.O. Potebnja of the Academy of Sciences of the USSR. Naukova dumka, 183.
- 9.Slovotvir suchasnoi ukrains'koi movy (1979). [Word formation of the modern Ukrainian language]. Naukova dumka, 406.
- 10.Selivanova, E. A. (2000). Kognitivnaja onomasilogija [Cognitive onomasiology]. Publishing House of the Ukrainian Phytosociological Center, 248.

11.Selivanova, O. O. The Cognitive Concept of the Word-Formation Motivation. Available at: selivanova.net>downloads/Cognitivna koncepcia...

12.Khokhlacheva, V. N. (1963). K istorii otglagol'nogo slovoobrazovaniya sushchestvitel'nyh v russkom literaturnom jazyke novogo vremeni [On the history of verbal word formation of nouns in Russian literary language of modern times] Nauka, 152.

13.Dokulil, M. (1963). A Comparison Concept of the Slavic Languages Features in the Field of «Word formation». Slovo a slovesnost, № 24, 85 – 91.

МОТИВАЦИЯ И СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ВЫРАЖЕНИЕ СУФФИКСАЦИИ ОТЫМЕННЫХ ГЛАГОЛЬНЫХ ЕДИНИЦ В ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИХ ПАМЯТНИКАХ XIV – XVII ВВ.

Г. В. Кочерга

Аннотация. В статье объяснено когнитивное исследование отыменных глагольных единиц, что позволяет выявить специфику различий между языками, и отражает особенности в восприятии их носителями окружающего мира. Исторической суффиксальной семантике принадлежит важнейшая роль в номинативном процессе, что отражает особенности человеческого мировосприятия, специфику культурно-исторического опыта языковых контактов восточнославянских этносов в письменных памятниках XIV – XVII вв. Аспекты когнитивной концепции словообразовательной мотивации обобщены Е. Селивановой. Исследовательница подчеркивает, что одной из актуальных проблем современного словообразования и теории номинации является исследование мотивационных механизмов, на вербальном уровне проявляются в структурно-семантических связях между производными и образующими единицами языковой системы, а на когнитивном уровне являются способом языковой репрезентации концептуальных реляций синергетической системы этносвидомости. Типологизацию мотивационных связей отыменных глагольных единиц в восточнославянских памятниках XIV – XVII вв. устанавливаем в соответствии со статусом концептуального фрагмента, избранного мотивационной базой, что определяет постановку проблемы.

Ключевые слова: когнитивная концепция, ономазиологический анализ, семантика, суффиксация, ментальность, словообразовательная мотивация, историческая деривация, отыменные глаголы

MOTIVATION AND WORD BUILDING EXPRESSION OF THE DENOMINATIVE VERBAL UNITS SUFFIXATION IN THE EAST SLAVIC MONUMENTS OF XIV - XVII CENTURY

G. V. Kocherga

Abstract. The article reveals cognitive research of the denominative verbal units that can detect the specific differences between languages and reflects the peculiarities of perception of the world media. Historic suffix semantics plays the most important role in the nominative process, that reflects the peculiarities of human perception of the world, specific cultural and historical experience of language contacts of the East Slavic ethnic groups in written monuments of XIV – XVII century. O.Selivanova generalized the cognitive aspects of word-formation motivation concept. The researcher stresses that one of the urgent problems of the modern theory of derivation and the nomination is to study of the motivational mechanisms on a verbal level found in structural and semantic relationships between derivatives and generating units of the language system, and the cognitive level is a way of representing conceptual language communiques of the synergetic system of ethnic consciousness

[11]. The typology of the motivational relations of the denominative verbal units in the East Slavic monuments of XIV – XVII cent. is set according to the status of the conceptual piece, chosen by the motivational base, which defines the problem formulation.

The purpose of the article is the description of types and varieties of motivational processes from the point of view of the relationship of the onomasiological name structures, semantics and conceptual basis of the denominative verbal items in written monuments of XIV - XVII century.

One of the most effective ways of enriching the lexical linguistic fund of the investigated period XIV - XVII century is the suffixation word formation. Since the XVI century, when the genre diversity of Ukrainian written records increases, thereby expanding the use of the Ukrainian literary language, "its vocabulary grows, the number of verbal roots increases" [2, p. 90].

The most common type of motivation among the denominative verbal units in East Slavic monuments of XIV - XVII century is the propositional dictum motivation based on the selection of motivational verb base from the fragment of the true, objective knowledge about the denoted, verbalized in signs with direct values. This fragment in the structure of mental-psychonetic complex is qualified as a propositional dictum, that is a mental analogue that captures the relationship between elements of a situation that affects syntactic structure, isomorphic to the sentence. A denominative verb propositionally motivated, is a sign of the central events of the situation, and his motivator is an argument. [10] For example: an Experientive as a carrier of psychic activity: *Вчеловечитися дзеясл. зв. Увасоби́цца ў чалавека. Нас ради чело́вѣк и нашого спасенія ради сѣшедшого сѣ небесѣ, и вѣплотившагосѣ вѣм дѣха сѣма, и Марія дѣвы вѣчлѣвчшасѣ* (Будны, 119) [ГСБМ, 5, с. 64]. The propositional dictum motivation of the denominative verbal units in written monuments XIV - XVII century is common and confirms the concept of the syntactic derivation nature, as verb motivators are selected from the scope of predicate-argument structure (dictum) of the concept and have direct meanings. According to the general mechanism this type of motivation is metonymic, as an action is indicated on the basis of adjacency with the relevant substance. According to H. Hirt's research all primary verbs had denominative origin [1, p. 13].

Conclusions and research prospects. Onomasiological analysis of the denominative verbal units in written monuments XIV - XVII century demonstrated the dependence of the derivation in the word formation from the onomasiological structure of language units and the cognitive connections in the minds of speakers. Motivation and the denominative verbal units word-building expression should be explored on the basis of the concept models and the connections between the conceptual areas, that allows to set a psycho-mental ground of forming their nominative structures due to the manner and cause of selecting certain motivators out of the knowledge structure about the denoted. The analysis of the motivational patterns of the nominative units reflects the features of the conceptual system, ethnic peoples interiorization of reality, that were in long language contacts during a particular historical era. In further scientific studies the associative-terminal motivation of the denominative verbs in written monuments XIV - XVII century will be studied.

Keywords: a cognitive concept, an onomasiological analysis, the semantics, a suffixation, a mentality, a derivational motivation, a historical derivation, a denominative verb